
Petheő Attila¹:

Gyalókay László² a közösség szolgálatában

Abstract:

“László Gyalókay, a bishop who served his community”

Reverend László Gyalókay was the bishop of the Reformed Diocese of Komárom in Nemesócsa. He represented firm principles with which he openly wanted to determine the place of Reformation within society, while encouraging his peers to take a much stronger stand. His intention was to rebuild the national church in Slovakia, despite the fact that history had torn Upper Hungary (Felvidék) from the Reformed Church of Hungary. He concluded, that there are no pastoral and teacher training institutes for the community here, and those in the service of the church were hindered by the question of citizenship. In his episcopal inaugural speech he set a special task for teachers, whose mission is to build faith. He also spoke of the preachers of God’s word, whose job it is to speak to the souls of believers. He considered the work of youth and women’s associations important. The study analyses how his life serves as an example for today’s religious communities.

Keywords: Reformed Diocese of Komárom, the Hungarian Reformed in Czechoslovakia, Nemesócsa

Gyalókay László 1864-ben született Bokodon lelkész családban. Édesapja Heidelbergben és Pápán tanult, majd Tatán, Neszmélyen és Bokodon volt lelképásztor.³ Ő is követte az atyai utat, és a kilenc testvér közül ketten választották a lelkészi szolgálatot. A gimnáziumot és a teológiát Pápán végezte, ahol az ifjúsági képzőtársulat titkára volt.⁴ Sorra nyerte dolgozataival a különböző iskolai díjakat, de a vitagyű-

¹ Petheő Attila, a Selye János Egyetem Református Teológiai Karának doktorandusz-hallgatója.

² Dolgozatomban Gyalókay nevét „ó” betűvel használom, mert az aláírásaiban maga is így használja.

³ Kránitz Zsolt (szerk.): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai, 1943. Pápa, 2013., 313. p.

⁴ Pápai Ifjúsági Lap, 1885. X. 31., I. évf. 1. sz., 8. p.

léseken is hol a szerzetességet támadva, hol a katolikus-református vegyes házasság meggátolása ügyében érvelve, vagy egyházi beszédekkel adott bizonyosságot szónoki jártasságáról.⁵ Innen 1886-ban vezetett az útja Nagymegyeren, Szapon és Komáromon keresztül, 1896-ra Nemesócsára, ahol 1942-ig szolgált. Mint volt pápai diák, Gyalókay tényszerű írásban állt a pápai gimnázium áthelyezésének ügye mellé, amikor azt Komáromba akarták áthozni. Ugyan leírja dolgozatában, hogy az alma materének áthozatalát szívből szeretné, de szkeptikus, hiszen már két hasonló próbálkozás volt erre, és egyik sem lett sikeres. Ebben az időben még Papp Gábor püspök és Tuba Lajos országgyűlési képviselő is a Komáromban szervezett gyűlés résztvevője volt. Komáromban a pápai gimnáziumnak megszavazott felújítási munkálatoknak helyt adott volna az egyház, és garantálták volna azt, hogy megállítják a pápai intézmény elnéptelenedését a városban.⁶

Komáromban 1890-ben segédlelkésként maga mellé vette titkárnak rokona, Papp Gábor püspök, ami a későbbiekben nagy hasznára volt.⁷ Tulajdonképpen az ő halála után pályázta meg Gyalókay a lelkészi állást Nemesócsán. Érdekesség, hogy az 1895. december 17-i nemesócsai presbiteri gyűlés jegyzőkönyve alapján a később megválasztott Antal Gábor püspök ellenlábasát, Czike Lajost támogatták az ócsaiak.⁸ 1895. március 30-án Vida Ferenc nemesócsai lelkész helyére választották meg Gyalókay Lászlót helyi lelkésszé 160 szavazattal 90 ellenében (a névjegyzék szerint ebben az időben 256 szavazásra jogosult adófizető tagja volt a Nemesócsai Református Egyházközségnek), majd egy évvel később iktatták be a hivatalába.⁹ Az első presbiteri gyűlésén április 21-én vett részt Nemesócsán, amikor arra kérte a presbitériumot, hogy segítsék őt az egyház és az épületek elhanya-

⁵ Református teológiai akadémia és gimnázium, Pápa, 1885., V. Történeti adatok az 1884/5. iskolai évről. 94. p.

⁶ Dunántúli Protestáns Lap, 1892. X. 9., III. évf. 41. sz., 3. p.

⁷ Dunántúli Protestáns Lap, 1890. IX. 14., I. évf. 37. sz., 7. p.

⁸ Jegyzőkönyv a Nemesócsai Református Egyházközség 1895. XII. 17-i presbiteri gyűléséről (a Nemesócsai Református Egyházközség padlásán és irattárában fellelt iratanyagok, továbbiakban: NRE)

⁹ Dunántúli Protestáns Lap, 1896. III. 29., VII. évf. 13. sz., 8. p.

golt állapotát helyrehozni. Az általa átvett egyháznak egy felújítandó temploma, 2000 forint adóssága és egy elhanyagolt magtára volt. Az egyházi irattárban még a nemesócsai egyházi előjárók névsorát sem találta meg, ezért néhány elhunyt helyett új tagok megválasztására tett javaslatot.¹⁰

Néhány hónappal megválasztása után, a jegyzőkönyvvezető által még helytelenül Gyallókaynak írott lelkész felvetésére elkezdődött az egyházban a felújítási munkálatok tervezése. Megbízták Győry Dénes gondnokot, hogy készítse elő egy új tanítói lak építését, aminek számvetését el is fogadták, illetve a templom renoválását, és mindezekre, 32 éves futamidőre vegyenek fel kölcsönt.¹¹ A munkálatokra a lelkész – kapcsolatait kihasználva – az egyházmegye főiskolai és egyházi tanácsától 600 forint kölcsönt kapott. Ezen felül hozzájárultak, hogy az egyház a kötvényeit eladja, és földbirtokba fektesse azt.¹² A második tanítói lakást 1898-ra építették meg, amit majd egy jégverés miatt két év múlva újra kellett cserepeztetni. A lakás betonalapra álló téglából és vályogból épült, faszindellyel volt fedve, s összesen 4000 korona volt a felbecsült értéke.¹³ Később határozatot hoztak a presbitériumban, ami az eddigi gyakorlatot tisztába tette, azaz, hogy idegen vallású csak abban az esetben temethető a református temetőbe, ha a család alapítványt tesz az egyháznál, de ezen felül nem használhatja a síron saját egyháza jelvényeit, csak fejfát kap az elhunyt.¹⁴

1903-ban az ócsai lelkész az egyházkerületi közgyűlést megreformálandó ragadott tollat, amely írásával kavicsot dobott az állóvízbe. Kimondta tulajdonképpen, hogy a közgyűlés tárgyalási rendjét rövi-

¹⁰ Jegyzőkönyv a Nemesócsai Református Egyházközség 1896. IV. 21-i presbitéri gyűléséről. NRE

¹¹ Jegyzőkönyv a Nemesócsai Református Egyházközség 1896. VI. 29-i presbitéri gyűléséről. NRE

¹² A Dunántúli Ev. Ref. egyházkerület püspöki hivatalától 1896. évben az 1955. sz. levél. NRE

¹³ Vagyonteltár a komáromi egyházmegyébe bekebelezett, az ócsai egyház tulajdonát képező népiskola vagyoni állapotáról 1898. január 30. NRE

¹⁴ Jegyzőkönyv a Nemesócsai Református Egyházközség 1896. VIII. 9-i presbitéri gyűléséről. NRE

díteni kell, ezen felül szerinte a grémium nem foglalkozik eleget a valláserkölcsei élet ápolásával sem. Hiányolta a református egyház iránti szereteten való munkálkodást és a hitélet felpozíciójára tett törekvéseket. Tulajdonképpen a határozottabb belmissziós munkát sürgette ebben az időben.¹⁵ 1906-ban Gyalókay egyházmegyei főpénztáros lett, amivel kilépett a gyülekezetiből, az egyházmegyei élet mezejére, majd ugyanebben az évben határozottságával megerősítette azt a döntést, hogy a felekezeti iskolákban is lelkészek tanítsák a vallástani tárgyakat.

A következő évben a *Dunántúli Protestáns Lap* hasábjain, egyházmegyei főjegyzővé választásakor írják, hogy: „A egyházmegye előbbi főjegyzőjéhez méltó, mély bölcsességű, ragyogó tollú, szelíd modorú utódot nyert a megválasztottban. A széles körben ismert és becsült férfit e helyen is üdvözljük és Isten áldását kérjük munkásságára.”¹⁶ Az egyházkerületben betöltött bennfentes voltát erősíti az 1909-es, Antal Gábor püspöktől kapott bizalmas levél, amelyben arra kéri, hogy Thaly István tanácsbírává választása mellett segítsen az ismerősök körében „hangulatot kelteni”.¹⁷ Mindezek ellenére valamiért arra a következtetésre juthatunk egy őri lelkész barátjával folytatott levelezésből, hogy szívesen elcserélné azzal az ócsai szolgálatát, ám ennek az indoka nem egyértelmű a sorokból.¹⁸ Ezután, a soron következő lelkészértekezleteken, főiskolai igazgatótanácsi üléseken vagy egyházmegyei közgyűléseken mindig volt olyan felszólalása, amivel elnyerte a többség tetszését. Szót emelt a lelkész árvák és özvegyek illetményének emelése mellett. Nemesócsán vendégül látta értekezleten a lelkészeket, ahol elmondta, hogy az ultramontanizmus harcosai és a szabadgondolkodók nyíltan törnek a református egyház ellen, ennek ellenére az országgyűlés református képviselői nem álltak hitük mellé. Folyamatosan szót emelt a szabadkőműves páholyokból induló klerikalizmus ellen. Felhívta a figyelmet arra, hogy a középiskolás ifjúságot kezdték ezzel az eszmével fertőzni. Kitért arra a törvényte-

¹⁵ Dunántúli Protestáns Lap, 1903. X. 25., XIV. évf. 43. sz., 2. p.

¹⁶ Dunántúli Protestáns Lap, 1907. VI. 30., XVIII. évf. 26. sz., 6. p.

¹⁷ Antal Gábor püspök Gyalókaynak írott bizalmas levele, 1909. VIII. 3. NRE

¹⁸ Az őri lelkész levele Gyalókaynak, 1909. VII. 12-én. NRE

lenségre is, hogy egyes hivatalnoki állásokra csak katolikus vallásúak pályázhatnak a kiírás szerint.¹⁹

Ebben az időszakában Gyalókey határozott elveket képviselt, amelyekkel nyíltan meg akarta határozni a hazai reformátusság helyét, miközben sokkal erőteljesebb helytállásra biztatta hittársait. A többiek határozatlanságának megelégedése vezette oda, hogy 1911-ben lemondott a főiskolai igazgatótanácsi tagságáról, az adócsökkenetési bizottsági tagságáról is, egyedül a tanácsbírásgot kívánta megtartani. A főjegyzői pozíció feladásának visszavonásáról a közgyűlés győzte meg,²⁰ majd 1913-ban megerősítették ebben a tisztségben (ahogyan a tanácsbírásgban is), immáron Tóth Kálmán esperes mellett, akivel innentől fogva rendszeres levelezést folytattak tíz éven keresztül.

Gyalókey folyamatosan szót emelt a református egyház autonómiájának megsértése ellen. A reformáció emlékünnepe kapcsán, amikor a reformáció 400. évét ünnepelték, kiállt a szórványok lelki gondozása mellett is, akik erősítésére szánt lelki iratai kiadásának fedezésére gyűjtést is indított az egyházmegyei közgyűlésben. De szót emelt az elemi oktatásban uralkodó áldatlan állapotok ellen is az évismétlő iskolások oktatása kapcsán. Hiányolta a nekik való tankönyveket, és jelezte, hogy a tanítóknak kevés az idejük arra, hogy külön foglalkozzanak a problémás gyerekekkel a többi nebuló mellett.²¹

1921-ben, amikor a dunáninnei egyházkerület Balogh Elemért választotta püspökké, és mellette Gyalókey lett a főjegyző, új lehetőségek kapujába érkezett az ócsai lelkész. Innentől a levelezésekből érezhető, hogy az egyházmegyében sokkal inkább hozzá fordult az új püspök, mint az espereshez, és a különböző lobbis tevékenységeket is rajta keresztül folytatta. Balogh és Gyalókey barátsága a levelezéseik alapján az 1890-es évek elejéről való; ami biztos, hogy 1896 tavaszán már találkoztak, és erre hivatkozva a későbbi püspök az ócsai lelkész segítségét kérte.²² Ezek a levelezések a főjegyzővé választás után sok-

¹⁹ Dunántúli Protestáns Lap, 1907. VI. 30., XVIII. évf. 26. sz., 6. p.

²⁰ Dunántúli Protestáns Lap, 1911. X. 22., XXII. évf. 43. sz., 3. p.

²¹ Dunántúli Protestáns Lap, 1911. XI. 19., 22. évf. 47. sz., 2. p.

²² Balogh levele Gyalókeynak, amelyben van Poot munkáját kéri tőle, 9/896. sz. alatt. NRE

kal intenzívebbek lettek, hangulatuk pedig rendkívül bizalmas, tegeződő volt. Az elejtett félmondatokból azt is látjuk, hogy milyen lehetett a kapcsolatuk a többi egyházi vezetővel. Például, amikor 1922 decemberében a Ramsay-tól kapott, Pálóczi Czinke által átvett 24 ezer koronáról ír, és arra utal, hogy meglepné, ha tőle az összeg már megérkezett volna.²³ Szintén ilyen bizalmas levélben hívja a püspök Gyalókayt a Millerrel és a Ramsay-vel való szűkkörű találkozókra, emellett bevonja őt a döntésekbe is, illetve több dologban kikéri a véleményét. Ilyen volt az a helyzet is, amikor az állam a fogadalom letétele utáni időktől szándékozott a segílyt folyósítani. Balogh megismerteti őt Révész püspökék azon véleményével, hogy nem akarnak fogadalmat tenni a csehszlovák államra, míg közli vele Kenneth Miller véleményét is, aki azt mondja, hogy arra az időre nem lehet segílyt kérni, amíg nem tették le az államra az esküt.²⁴ A levelekben a választásokat megelőző háttérmunkába is betekintést nyerhetünk, ami azt jelzi, hogy az egyházkerületben volt súlya a nemesócsai lelkész szavának.

1923-ban Tóth Kálmán esperes idős korára hivatkozva lemondott a tisztségéről,²⁵ s megválasztása után Gyalókay esperesként olyan csapat élére került, mint az akkoriban Gelléren szolgáló egyházmegyei gondnok Erdélyi Pál, volt kolozsvári könyvtárigazgató, vagy a főjegyző, Vargha Sándor komáromi lelkész.²⁶ Feltett szándéka volt, hogy az egyházat újjáépíti annak ellenére, hogy elszakította a történelem a magyarországi református egyháztól a felvidékieket. Summázta, hogy lelkész-és tanítóképző intézetei nincsenek az itteni közösségnek, az egyház szolgálatában állókat pedig az állampolgárság kérdése akadályozza. Az esperesi székhelyében kiemelt feladatot szánt a tanítóknak, akik feladata a hit építése. Szólt Isten ígéjének hirdetőiről is, akiknek a feladata, hogy a hívők lelkéhez szóljanak. Fontosnak tartotta az ifjúsági- és nőegyesületek, illetve az énekkarok munkáját, akikről, mint a hit oszlopairól szól, ha ezek a vallásos tevékenységek-

²³ Balogh levele Gyalókaynak 1922. XII. 8-án, 375/1922. sz. alatt. NRE

²⁴ Főtiszteletű Főjegyző Úr! Kedves Barátom, Uram! 1922. II. 6., 175/1922. sz. alatt. NRE

²⁵ Prágai Magyar Hírlap, 1923. II. 16., 2. évf. 37. sz., 6. p.

²⁶ Dunántúli Protestáns Lap, 1923. IV. 8., XXXIV. évf. 14. sz., 2. p.

ben lelnek otthonra. Szólt a felelősségről is az egyházmegyei közgyűlésen elhangzott beszédében: „*Oh, jusson eszünkbe, hogy minden őrhely fáklyájának kialvásával nemcsak igaz kálvinista hitünk egy-egy darabját, hanem magyar nyelvünket és nemzetiségünket is siratjuk, temetjük.*”²⁷

Nem szabad egyházépítő munkája mellett sem elmenni szótlánul, hiszen 1922-ben felépítették az iskola újabb tantermét, és a meglévő termekbe is új padokat készíttettek. Áprilisban a harmadik tanterem építésére maga az esperes is áldását adta, azzal a kitételrel, hogy a tanterem minél nagyobb ablakkal bírjon, illetve, hogy ezt már úgy tervezzék, hogy a következő tanterem építésénél figyelembe vegyék azt is, hogy a tanterem ajtaja a tanulók háta mögött nyíljon.²⁸ A fennmaradt iratok alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a tantermet nem az 1922. május 3-án árajánlatot beadó komáromi Kocsis Lajos kőműves és ácsmester építette 71.197 koronáért,²⁹ hanem végül a szerződést a Haasz és Mády céggel építtették 65.800 koronáért úgy, hogy a szerződésben még azt is kikötötte az ócsai egyházközség, hogy melyik falat milyen téglából emelje a kivitelező.³⁰ Az építkezést nagyon ügyesen végezték, hiszen az egy tanterem és egy folyosó építetőről májusban döntött a presbitérium, és augusztus végén már az állami építészeti hivatal küldöttének a beszámolóját hallgatta a testület.³¹ Ebben azt írja a főtanácsos, hogy az iskola épülete nem felel meg az iskolák műszaki előírásainak, illetve jó néhány hiányosságra is felhívta a figyelmet.³² A lelkész építkezési kedve 1924-ben sem hagyott alább, amikor a református temető rendezésébe kezdtek, szintén közadakozásból új kerítést építettek és földmunkákat végeztek, amire

²⁷ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1923. évi szeptember 20-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Vargha Sándor e. m. főjegyző, Komárom, 1924. 7. p.

²⁸ A Komáromi Református Egyházmegye esperesének 270/1922. sz. levele a nemesócsai egyháznak. NRE

²⁹ Költségvetés a Nemesócsai Ref. Egyházközség tekintetes Elöljáróságának. NRE

³⁰ Építkezési szerződés, 1922. V. 8. NRE

³¹ Jegyzőkönyv a nemesócsai egyházközség presbitériumi 1922. VIII. 22-i gyűléséről. NRE

³² Szakvélemény. Štátny stavebný úrad, Komárno, 83/922. sz. NRE

azért volt szükség, mert a falu fejlődésének és az új építkezéseknek köszönhetően a temető a központba került.³³ Ezt kiegészítendő kiadott az egyház egy temetői szabályrendeletet is, ami a temetkezések helyéről, a sírok rendezettségéről és a sírhelyek árairól rendelkezett a megújult temetőben.³⁴

1926-ban esperesként a szórvány gondozására kívánt nagyobb hangsúlyt fektetni akkor, amikor „Gályarabok emléke” címen alapítványt állítottak. A pénzgyűjtéssel a célja az volt, hogy azokat a lelkészeket és egyházakat szolgálja, akik valami okból kifolyólag bajba kerültek. Szót emelt a lelkeszi fizetések mellett is, hiszen a törvény által meghatározott minimum abban az időben egyenlő volt a törvényszolga fizetésével. Erről a kérdéstről szólva megjegyzi esperesi jelentésében, hogy másképpen is alakulhatott volna, ha a kormány és az egyházi vezetés között összhangra törekednének. Az állami kongrua törvényben viszont előrelépést látott, hiszen a vallásellenes irányzat alulmaradt így a küzdelemben, ami azért is volt fontos szerinte, mert a kommunisták álma, az egyház és az állam teljes szétválasztása nem történt meg. *„A kommunizmus súlyos betegsége a hitéletnek, mely sajnos – mint másutt is – úgy egyházmegyénkben is járványszerű gyorsasággal terjedt el s egyházellenes munkájával bizony sok helyen jelentékeny kárt okoz a gyenge hitű lelkekben”* – fogalmaz világosan az esperes. Felszólalásában a kormány lelkészek felé való humánus viselkedéséről beszélt, mikor az állampolgárság kérdésének szabályzásáról szólt. Ezzel szemben nehezményezte, hogy a lelkészképzővel kapcsolatban nincs hivatalos információjuk.³⁵

1927-ben a pártoskodástól magát távol tartó esperes a Komáromi Református Egyházmegye Közgyűlése előtt először mondta ki hangosan, hogy nem szabad az egyházat a „pártpolitika szekeréhez” kötni. Úgy fogalmazott, hogy az Isten örök céljai kizárják a politikában honos örök ingadozást és hajladozást. A szlovenszói reformátusság

³³ Gyalókay adakozásra való felhívó levele 1924 márciusából. NRE

³⁴ Temetői szabályrendelet a nemesócsai ref. egyházban. 1924. NRE

³⁵ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1926. évi augusztus hó 17-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.m.e. főjegyző, Komárom, 1926. 10.

számára szerinte az a fontos, hogy tagjai békés hű polgárok lehessenek, csak építhessék az egyház és a közösség dolgait.³⁶ Ebben az évben is keményen szólt a kommunista térnyerés ellen a közgyűlési tagoknak, amikor egy tanyi esetet ismertetett, ahol a kommunista agitátor az egyház ellen beszélt. A belmissziós munkáról szólva kifejtette, hogy nem a diák-és leánykonferenciákban látja a jövőt, főképpen nem úgy, hogy ezek inkább az együttlétet, mint a hitben való elmélyülést szolgálják. *„A konferenciáknak csak akkor van létjogosultságuk, ha a már meglevő egyházi hitnek megerősítését célozzák, nehéz idők nyomasztó körülményei között”* – mondta.³⁷

A korábban a belmissziós munka fellendítéséért szót emelő esperes 1928-ban óvatosságra intett, amikor a losonci teológus hallgatók ifjúsági evangelizációs munkához láttak a megyében, a helyiek megkérdezése nélkül. Azt sem vette jó néven, hogy a lelkészek és a tanítói kar egyes képviselői konferenciákon vesznek részt ahelyett, hogy a gyülekezeteik lelki építésével foglalatoskodnának. Az ellen is felemlelte a szavát, hogy egy leánykonferencián elhangzott beszédben a lelkész mellé a leánykör vezetőjét, mint a hitélet intenzívebbé tevőjét akarta a meg nem nevezett előadó ültetni. *„Az elgondolás nagyon szép s ha nem ismerném a nőket s azok uralkodni vágyását, érzékenységet egyfelől, másfelől nem kellene tartanom, ismerve az ember nagy gyarlóságát, attól, hogy a tervbe vett két tényező közötti viszony sok bajoknak lehet a kútforrása, esetleg a lelkészi családok békessége is feláldulhat: hiva lennének ez eszme megvalósulásának, de így, ezt sajnálatomra nem tehetem”* – jelentette ki az esperes a közgyűlésen.³⁸ Sokkal nagyobb hasznát látná, ha a templomi igehirdetés eszközén, az ifjúság

³⁶ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1927. évi augusztus hó 23-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.m.e főjegyző, Komárom, 1927. 8.

³⁷ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1927. évi augusztus hó 23-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.m.e főjegyző, Komárom, 1927. 21.

³⁸ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1928. évi április hó 17-én és augusztus hó 21-én napján tartott gyűléseiről. Összeállította: Soós Károly e.m.e főjegyző, Komárom, 1928. 53. p.

vasárnapi iskolába gyűjtésén keresztül folytatnák a lelkek építését. E véleményével az egyházmegyei közgyűlést személyével kapcsolatos döntés elé állította.³⁹ Az esperesi jelentés egyébként nagy vitát váltott ki, amelyben Mohácsy János világi főjegyző, Boros Kálmán kamocsai lelkész-tanácsbíra és Mórocz Mihály ógyallai lelkész-tanácsbíra vettek részt a jelentéssel szemben, míg Kúr Géza csicsói lelkész és Galambos Zoltán komáromi lelkész az esperes mellett érveltek.⁴⁰ Gyalókey egy idő után átértékelte a belmissziós tevékenységgel kapcsolatos gondolatait, és a vasárnapi iskolák szervezésének szentelte ideje egy részét. Tette ezt úgy, hogy saját kezűleg, segédlelkésze, Tárnok Gyula segítségével alkotott óravázlatokat, amit szétküldött a lelkésztársainak. 1929 októberében írt körlevelében kifejti, hogy mivel a háború elvitte az ifjakat, pusztába kiáltott szónak tartja a konferenciázást, mert: „*olyan időben és olyan földbe akar magot vetni, amelynek termő ereje kiveszett*”.⁴¹ Ezekből a levelekből tulajdonképpen már ebben az időben kitűnik, hogy egy gyermekközpontú, több hétre lebontott vázlatot biztosított a lelkészeknek. Külön felhívta kollégái figyelmét arra, hogy ezek az óravázlatok csupán a keretet biztosítják, tartalommal nekik kell megtölteniük az órákat. A vasárnapi oktatáson a negyediknél nagyobb iskolaköteles gyermekeknek a megjelenését novemberi körlevelében már kötelezővé tette.⁴² Az egyházmegyei közgyűlésen határozottan ismertette az álláspontját, ami a zsinati törvényalkotást illeti, hiszen, ahogy jelezte: nem kapták ott kézhez a teljes törvénytöveget, csupán a kormány által módosítandó szakaszokat. Az egyházzal szülő törvényt nem nevezte szerencsésnek, de szükségesnek ahhoz, hogy stabilizálódjon az egyház helyzete. Külön kitért az önálló szlovák református egyházmegye kérdésére is, amit abban az esetben, ha azt követeli a reformátusság az államtól, hogy elismerje az anyanyelven való hitéletet, úgy biztosítani kell a szlovák

³⁹ Dunántúli Protestáns Lap, 1928. VIII. 26., XXXIX. évf. 35. sz., 3. p.

⁴⁰ Prágai Magyar Hírlap, 1928. VIII. 24., VII. évf. 192. sz., 3. p.

⁴¹ Nagytiszteletű Lelkész Úr! Körlevél a vasárnapi iskolák kapcsán 1929. X. 28. NRE

⁴² Nagytiszteletű Lelkész Úr! Körlevél a vasárnapi iskolák kapcsán 1929. XI. 17. NRE

anyanyelvű hittestvéreknek is.⁴³ Érdekes, hogy ebben a jelentésben használta először az „új hazánk” megfogalmazást. Beszéde a hit és a nemzet talaján álló, az új államhoz lojális egyházi vezető képét vetíti elé.

Ez az esztendő a nemesócsaiak életében a nagy háború lezárásának tizedik évfordulója alkalmából a református egyház által állított, a mai napig látható emlékmű építéséről szólt. Ócsáról 196 katona vonult be az első világháborúba, közülük hősi halált halt, megsebesült, eltűnt vagy hadifogságba esett 105 fő.⁴⁴ A „Hazáért” feliratú emlékszobor költségei 17.671 koronára rúgtak, amit közadakozásból teremtettek elő. A gyűjtőíveken és a nemesócsai ünnepi műsorokból befolyt összeg több mint harmadát adta a költségeknek. A szobor 1929. október 13-i felavatását még a csehszlovák állami szerv, a Járási Hivatal előljárója sem tiltotta meg, akinek jóváhagyásra megküldték a terveket.⁴⁵ A nemesócsai egyház fellelt iratai között megtalálható az *Üdv az Oktatónak!* című levél, ami az emlékmű oroszlánja alá került elhelyezésre, mintegy üzenetként az utókornak. Itt Gyalókay leírja a kezdeményezés történetét, a pénzgyűjtés menetét, a kivitelezést, a református énekkar tagjainak névsorát (igaz, itt nincs felsorolás, csak a hely kihagyva), a búcsúmondat pedig: „Örök élete van annak, aki a hazáért adta életét”.⁴⁶

Egy esztendővel később, felesége halálának évében – akivel 39 évig élt házasságban – lemondott esperesi tisztségéről, öreg korára és az őt ért csapásra hivatkozva, de az egyházmegyei közgyűlés ezt nem fogadta el.⁴⁷ Érdekesen nyilatkozott a losonci teológiáról, amikor értetlenül állt az előtt a tény előtt, hogy a több éve kötött megállapodásokat miért kellett titokban tartani az egyház tagjai előtt. Ezen az

⁴³ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1928. évi április hó 17-én és augusztus hó 21-én napján tartott gyűléseiről. Összeállította: Soós Károly e.m.e. főjegyző, Komárom, 1928. 34. p.

⁴⁴ 1914/18-iki világháborúba bevonult katonák névjegyzéke, illetve az eltűntek és rokkantak és Hősi halált haltaknak névsora. NRE

⁴⁵ Výmer, Okresný úrad v Komárne, číslo: 13965/1929. NRE

⁴⁶ *Üdv az Oktatónak!* 38/929. sz. irat. NRE

⁴⁷ Dunántúli Protestáns Lap, 1929. X. 6., XL. évf. 40. sz., 5. p.

egyházmegyei közgyűlésen vetette fel a pozsonyi internátus támogatásának szükségességét és a tanítóhiány kérdését. Jó megoldásnak tartotta volna, ha az egyház megszólítaná a tanügyi hivatalokat, hogy az állami tanítóképzőkbe nagyobb számban vegyenek fel református hallgatókat.⁴⁸ 1929-ben olvasható az első, Gyalókayt a politikával összehasonló írás annak kapcsán, hogy az aktivista, megalkuvó politikát folytató agrárpárt egy kampánygyűlésén azok közé a lelkeszek közé sorolja Balogh Elemér püspökkel együtt, akiknek nem volt rendben az állampolgársága, mégis nyugodtan szolgálhattak a gyülekezeteikben.⁴⁹ Ez az év ismét az újításokról és a maradandó nyomok hagyásáról szólt, hiszen először a parókiába, a tanítói és rektori lakásba, illetve a tantermekbe villanyvilágítást szereltek, ezzel modernizálva az épületet, amit a komáromi Taus elektrotechnikai vállalat árajánlatot és terveket tartalmazó leveléből tudunk.⁵⁰ Megépült a negyedik tanterem is, mégpedig a pozsonyi Iskolai Referátus felszólítására, majd az inspektorátus jóváhagyásával, hiszen a meglévő gyermeklétszám elengedhetlenné tette a bővítést.⁵¹ Az ócsaiak lassú döntés-előkészítésére az inspektor levelében azt írja, hogy amennyiben nem tudnak tanítót találni, ő szívesen szerez.⁵² Az egyház tulajdonképpen a bővítés elszalasztásával az iskola megszüntetését is kockáztatta, hiszen a túlszűfolttság miatt a diákokat az állami iskolába irányították volna. Gyalókay esperesi hivataláról másodszor egy év múlva mondott le. A jelenlévő Balogh Elemér püspök nyomására maradt, de a megbízási idejének végén, az 1933-as tisztújítás előtt jelezte, hogy nem jelölteti magát a tisztségre.⁵³

⁴⁸ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1929. évi augusztus hó 27-ik napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.m.e. főjegyző, Komárom, 1929. 37. p.

⁴⁹ Prágai Magyar Hírlap, 1929. X. 17., VIII. évf. 236. sz., 1. p.

⁵⁰ A Taus vállalat esperesi hivatalnak 1929. április 29-én írott levele. NRE

⁵¹ Školský inspektorát, református népiskola bővítése tárgyában írott 2782. sz. levél (66/929 sz. alatt). NRE

⁵² Školský inspektorát, református népiskola bővítése tárgyában írott 2482. sz. levél (64/929 sz. alatt) NRE

⁵³ Dunántúli Protestáns Lap, 1930. IX. 7., XLI. évf. 36. sz., 4. p.

Nem feledhetőek Gyalókay László érdemei a tanítóképző megalapítása ügyében tett első lépéseknél: az 1930-as egyházmegyei közgyűlésen ő kezdeményezte javaslatával, amit a közgyűlés magáénak is tett. A javaslatban a tanítóképzőnek helyet biztosít, vállalja az intézet dologi kiadásait az első lépéseknél az egyházmegye; kéri a konventet, hogy karolja fel az ügyet, intézzenek feliratot az illetékes helyekre, készítsék el az intézet tantervének vallás-és zenei nevelés részét. Amint fogalmazott: *„A másik égető kérdésünk a felekezeti tanítóképző intézet megalkotása, mert hiszen felekezeti iskoláink további megmaradhatása, fenntartásának lehetősége szorosan ehhez az alkotáshoz kapcsolódik, mert hiszen, ha nem lesz magyar református tanítónk, hogyan és miért tartsuk fenn a felekezeti iskolákat? Ma már égető a szükség, amely az intézet felállítását sürgősen követeli meg. Csak egyházmegyénkben a múlt tanév folyamán 16 új tanerő lett beállítva s ugyanennyi új tanterem felállítása elrendelve. A most megnyíló tanévben még újabb állások megszervezése rendeltetett el.”*⁵⁴ A tanítóképző ügyében jól haladtak, hiszen a prágai oktatási miniszterhez is eljutott az egyházmegye öt fős küldöttsége, aki nem tudott érdemleges választ adni, de elmondta nekik, hogy a tanítóképzők átszervezését tervezi, ami annyit jelent, hogy az összes állami tanítóképzőt a már létező egyetemek alá vonja be. A küldöttséget a miniszter nem utasította, de a türelmüket kérte.⁵⁵ Az esperes 1931-es esperesi jelentésében kitért arra, hogy a konvent álláspontja, miszerint saját maga veszi át a kezdeményezést, a komáromiak tájékoztatását elfelejtve, meglepte őt. Csupán közvetett úton szerzett arról tudomást, hogy a konventi tanügyi bizottság a komáromi javaslat beérkezése után megkeresett két kerületet, hogy adjanak jobb ajánlatot Komáromnál. Gyalókay így ismerteti álláspontját: *„Mi abban a hitben vetettük fel az eszmét, s vállaltuk az intézet felállítását a komáromi e.-megye*

⁵⁴ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1930. évi augusztus hó 26. napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.e. főjegyző, Komárom, 1930. 22. p.

⁵⁵ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1931. évi augusztus hó 25. napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.e. főjegyző, Komárom, 1931. 18. p.

»égisze« alatt, hogy odafent talán könnyebben sikerül így megnyerni a hozzájárulást, mintha a szlovenszkói egyetemes ref. egyház alkotásaként létesül az; legfelsőbb vezetőségünk azonban utunkat állta, s a saját kezébe vette az ügyet, nekünk tehát nincs más teendőnk, mint félreállani, várván a további fejleményeket.»⁵⁶

Szociális érzékenységről és a közösség iránti felelősségről tett tanúbizonyságot akkor, amikor az 1931-es válságos évben olyan döntést javasolt az egyházmegyének, ami az egyházat a nadrágszj megműzésére kárhóztatja, viszont a hívek anyagi terheit csökkenti. Ebben az évben ugyanis először nagy fagyok, majd a belvíz és az áradások, a nyár elején pedig jégverés és viharok semmisítették meg a termés nagy részét. A búza sikértartalma alacsonyabb lett, így az ára is csökkent, tehát a Pozsonytól Párkányig terjedő régió fő bevételi forrását adó mezőgazdaság válságba került. Az egyházak földjeik után a bérletet nem, vagy csak értéktelen búzában tudták megadni, az egyháztagok nem tudták az adót fizetni. Ezért Gyalókay jó érzékkel takarékosági intézkedéseket kért az egyházaktól, az évi egyházi adót azoknál, akik nem tudták teljesíteni, a következő évre ütemeztetve. Az adománygyűjtéseket szüneteltetni kívánta, míg az iskoláknak a referátus által javasolt felújítási munkálatok átütemezésének kérvényezését javasolta. Ezzel a tulajdonképpeni gazdasági mentőcsomaggal sokat segített a gyülekezeteknek, ahogy a szociális feladatokra is külön ráirányította lelkesztársai figyelmét, kiemelve, hogy a kenyér nélkül maradt hívekről mindenkinek az erejéhez mérten gondoskodnia kell. Arra szólította fel a közgyűlést, hogy csatlakozzanak az árvízmentesítő társaság vízelvezetési munkálatainak megindításáért való lobbizáshoz, hiszen ezzel az embereknek munkát tudnak adni.⁵⁷ Itt érdemes megjegyezni, hogy ennek a társaságnak a csallóközi vezeté-

⁵⁶ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1931. évi augusztus hó 25. napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.e. főjegyző, Komárom, 1931. 19. p.

⁵⁷ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1931. évi augusztus hó 25. napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.e. főjegyző, Komárom, 1931. 23. p.

sében volt mérnökként jelen a fia, Gyalókay Miklós, illetve az egyházmegyei főgondnok, a nemesócsai Nagy Nándor.

Esperességének utolsó évében Gyalókay annak ellenére ragaszkodott a korábbi református konferenciákkal kapcsolatos negatív álláspontjához, hogy az egyházmegye is szervezett néhányat. Ezen kívül határozottan szólt arról is, hogy a felsőbb egyházi hatóságok nem tájékoztatnak kellően a tevékenységükről, kerülik a nyilvánosságot, annak ellenére, hogy a „fák is az anyaföldbe bocsátják gyökereiket, abból táplálkoznak, s a viharokkal csak akkor dacolhatnak, ha gyökereik minél mélyebben vannak a földben.”⁵⁸ Esperesei búcsúmondataiban nagyon röviden elmondja, hogy amikor átvették az egyházmegye irányítását, a kommunizmus térhódítása veszélyeztette az egyház fennmaradását. Nem volt kiépített intézményi háttér, sőt a leköszönése idejéhez képest harmadannyi pénzből gazdálkodott az egyházmegye.⁵⁹ A hozzászólók és az emlékezők mind a gyarapodás idejeként emlegették Gyalókay esperességét.

Otthoni gyülekezetének építését 1933 után is legjobb tudása szerint folytatta. 1941-ben váratlanul érte nyugdíjaztatásának híre, hiszen ez azt jelentette, hogy más lelkészt neveznek ki a helyére.⁶⁰ Meltatlan is volt a helyzet, hiszen a nemesócsai történetíró, Kulcsár Sz. Zsuzsanna könyvéből az tűnik ki, hogy az egyházmegyei megbízott, Csekes Béla váratlanul jelent meg az áprilisi presbitériumi gyűlésen, és elrendelte a leltározást arra utalva, hogy meg fog üresedni a lelkészi állás Nemesócsán. Gyalókay óvást jelentett be.⁶¹ A dolog váratlanúságára viszont feltehetően csupán Gyalókay játszott rá, mert ragasz-

⁵⁸ Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1932. évi augusztus hó 23. napján tartott rendes évi közgyűléséről. Összeállította: Soós Károly e.e. főjegyző, Komárom, 1932. 13. p.

⁵⁹ A Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1933. évi május 4-én tartott rendkívüli és 1933. évi szeptember 12-én tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Összeállította: Csekes Béla e.e. főjegyző, Komárom, 1933. 4. p.

⁶⁰ A Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1941. szeptember hó 4-én tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Összeállította: Csekes Béla e.e. főjegyző, Komárom, 1941. 15. p.

⁶¹ Kulcsár Sz. Zsuzsanna: Adalékok Nemesócsa történetéhez I. Dunaszerdahely, 2014. 176. p.

kodott volna a helyéhez, ami érthető is. 1940 szeptemberében Galambos Zoltán tájékoztatta a konventi álláspontról egy magánlevélben, miszerint a 75 év feletti lelkészeket nyugdíjazzák, s felsorolta a környék nyugdíjazandó lelkészeit is, köztük Gyalókayt.⁶² 1941 januárjában a nemesbodosi lelkész leveléből is az tűnik ki, hogy ócsai kollégája októberi nyugdíjaztatásáról tud.⁶³ Az utókor számára nem ismert a helyzet, amiben átadta a lelkész a stafétát utódjának. A nemesócsai parókiára érkezett levelekből kitűnik, hogy Gyalókay legtöbb feladatát szolgálatának utolsó két évében az anyakönyvek kiállítása adta, amelyekben igazolnia kellett a kérvényezők családjának református, azaz nem zsidó származását. Egy olyan levél van a birtokunkban, amit Sedivy László nyitrai lelkész küldött Ócsára, hogy azt ócsai keresztlevélként ellenjegyezze Gyalókay utódja az árja származást igazolandó. Köztudott, hogy Sedivy több száz zsidót mentett meg ezekben az időkben ilyen módon az elhurcolástól.⁶⁴ Azt viszont egy 1941 áprilisában keltezett bizalmas leveléből tudjuk, amelyet Gyalókay az Országos Központi Hitelszövetkezet Ellenőrzési Osztályához írt, hogy ha igazságérzete úgy kívánta, nem félt a Komárom Vármegye Nyilas Párt központi irodavezetője, Vass János ellen sem tanúskodni, amikor hittársait alaptalan rágalom érte.⁶⁵

Egy évvel menesztése, illetve nyugdíjaztatása után Horthy Miklós, Magyarország kormányzója a Magyar Érdemrend Tiszti Keresztjét adományozta neki a hitélet és a társadalmi élet szolgálatában több mint öt évtized alatt szerzett érdemei elismeréséül. A kitüntetést Komáromban, a zsúfolásig megtelt református templomban adta Nagy Nándor főispán. A laudációban Nagy kitért arra a nemzetért tett esperesi szolgálatra, ami hozzájárult ahhoz, hogy az egyházmegye 48 iskoláját megtartotta és gyarapította Gyalókay esperesi szolgálati ide-

⁶² Galambos Zoltán levele Gyalókaynak, 1940. IX. 7., 135/940. sz. alatt. NRE

⁶³ Nemesbodosi lelkész (Vágó Ede) levele Gyalókaynak 1941. január 23-án, 15/941. sz. alatt. NRE

⁶⁴ Sedivy László levele a nemesócsai tiszteletesnek 1944. április 4-én, 33/1944 sz. alatt. NRE

⁶⁵ Gyalókay Bizalmas!! levele az Országos Központi Hitelszövetkezet Ellenőrzési Osztályának 1941. április 3., iktatószám nélkül NRE

je alatt, miközben az egyházat gazdaságilag is fellendítette.⁶⁶ Ezzel a mozzanattal zárult le Gyalókay László több évtizedes munkája. Ettől kezdve az ócsai lakosok elmondása szerint megbecsülésben élt egészen 1952-es haláláig –s bár élete utolsó éveinek lelki állapotáról különböző visszaemlékezések vannak, az életművét mindez nem sötétítheti el.

⁶⁶ Dunántúli Protestáns Lap, 1943. I. 10., 54. évf. 2. sz., 8. p.